

ŞEREF HÖYÜK : KOMAMA

Mehmet ÖZSAİT - Nesrin ÖZSAİT

Kıymetli Hocamız

Prof. Dr. Afif ERZEN'e

En Derin Şükranlarımızla.

*Şeref Höyük*¹ Burdur İli'nin 60 km kadar güneyinde, Ürkütlü Köyü'nün 2 km güneydoğusunda Şerefönü Çeşmesi mevkiinde yer almaktadır, Bkz. Hrt. 1. Ürkütlü Köyü topraklarında olan höyük, Burdur İli'nin Bucak İlçesi'nin Kızılkaya Bucağı sınırları içindedir ve Kızılkaya'nın 13 km batısındadır.²

Göller Bölgesi'nin güneybatısında ya da Antik Çağda söylendiği gibi, güneybatı Pisidia'da 1884 yılında araştırmalar yapan W. M. Ramsay, Ürkütlü ile Garipçe arasındaki Şerefönü Çeşmesi mevkiindeki Türk mezarlığında gördüğü yazıt ve arkeolojik kalıntılar yardımıyla buraya Roma Kolonisi Comama'yı lokalize etmiştir,³ Bkz. Hrt. 2.

1 Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonu'na desteklenmiştir. Proje sayısı 622/070794. Kazı ve arazi çalışmalarımıza maddî destek vererek Anadolu'nun kültür tarihinin aydınlatılmasını sağlayan Fon Sekreterliği'ne ve bürokratik işlemleri kolaylaştıran Fon Görevlilerine candan teşekkür ederiz.

2 Buluntu çizimlerimizi yapan Mimar-Restoratör H. Işıl Özsait'e ve haritamızı çizen Özdemir Korkmaz'a yürekten teşekkür ederiz.

3 W. M. Ramsay, *Ephemeris Epigraphica* V, 1884, s. 582, nr. 1357, 1358, 1367; *Ath. Mitt.* X, 1885, s. 342, 344 vd; *AJA* IV, 1888, s. 263; krs. *CIL* III, 6887. Burada üç yazıt gören Ramsay, bunlardan bir tanesinde (*CIL* 6887 : COL IVL AVGVSTAI FIDA COMAMA) koloninin tam adını okur. Ramsay'ın *Şehir Höyük* olarak verdiği bu yerleşme *Şerefönü - Şeref* ya da yakınındaki yarıdan dolayı *Şerefdede* adını taşımaktaydı. Bu isim yanlışlığı, J. G. C. Anderson'un (*Classical Map of Asia Minor*, 1912) haritasında ve onları izleyen diğer araştırmacılar da görülür.

W. M. Ramsay'dan sonra, Komama ve çevresinde V. Bérard'ın epigrafik yönden araştırmalar yaptığını ve koloninin adını veren yazıtı kopya ettiğini biliyoruz.⁴

1910 yılında Güneybatı Pisidia'da araştırmalar yapan A. M. Woodward ile H. A. Ormerod, Ürkütlü Köyü'nün bir saat kadar doğusunda, Komama'nın üzerinde yer aldığı tepedeki yazıtları, tepenin eteğinde ise Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı yerleşmelerine ait keramikler bulmuşlardır. Ayrıca, burada Roma Çağı keramikleri ile cam şişeler de görmüşlerdir.⁵

İncelemelerini sürdüren Woodward tepenin Komama'nın akropolisi olabileceğine işaret eder. Bununla birlikte antik fragmanların tepede değil de, ovada güneydoğuya doğru yayıldığına tanık olmuş ve içinde dikdörtgen şekilli büyükçe bir altarmın da yer aldığı temenos duvarları tespit etmiştir.⁶

Yerleşme, ayrıntıya girmeden K. Bittel'de de, Ramsay'da olduğu gibi, *Şerif* ya da *Şehir Höyük* şeklinde verilmiştir.⁷

J. Mellaart bölgede 1959 yılında yaptığı araştırmalar sırasında gördüğü höyüğü *Şeref* olarak vermiş ve Burdur-Korkuteli kültür grubu içine yerleştirmiş, buluntularını da İT₂'ye tarihlemiştir.⁸

Pisidia Bölgesi'nin batısında 1954 yılından itibaren, Klâsik Çağ yerleşmeleriyle ilgili sistematik bir araştırma sürdüren G. E. Bean, bu arada Komama ve çevresini de incelemiştir.⁹

4 V. Bérard, *BCH* XVI, 1892, s. 419, nr. 43.

5 A. M. Woodward - H. A. Ormerod, *BSA* XVI, 1909-1910, s. 85, 92 nr. 12 ve s. 128; Ayr. bkz. A. M. Woodward, *BSA* XVII, 1910-1911, s. 213, nr. 15; yerleşmenin adını *Şerif Höyük* olarak verirler. Burada söz konusu olan yazıtlar daha önce Ramsay ve Bérard tarafından görülmüşlerdi.

6 A. M. Woodward, *BSA* XVI, 1909-1910, s. 85. Yerleşme pek çok tahrip edildiğinden burada anlatılanları görmek bugün imkânsızdır.

7 K. Bittel, *Prähistorische Forschung in Kleinasien*, İstanbul, 1934, s. 132, nr. 140.

8 S. Lloyd - J. Mellaart 1962 : 196, hrt. VI, nr. 87; Ayr. bkz. D. French, *Anatolia and the Aegean in the Third Millenium B. C.*, Cambridge, 1969 (Dissertation), Hrt. 39, nr. 575 (İT₂).

9 Bu çalışmalar için toplu olarak bkz. G. E. Bean, *Bulleten* XVIII/72, 1954, s. 469-510; *AS* IX, 1959, s. 67-117; -X, 1960, s. 43-82.

1955 yılından itibaren Pisidia'da araştırmalara başlayan B. Levick, Komama'nın da içinde olduğu Roma kolonileriyle ilgili kapsamlı çalışmalar yapmıştır.¹⁰

Biz burada Koioni Comama'nın ana problemlerine girmeden, yüzey araştırmalarımızda elde ettiğimiz sonuçların ışığı altında, başlangıçtan Roma Çağı sonlarına kadar *Şeref Höyük-Komama* tarihi ve kültürünü ana çizgileri ile vereceğiz.

Göller Bölgesi arazi çalışmalarına başladığımız 1972 ve 1974 yıllarından beri Komama'nın (Comama) üzerinde yer aldığı höyüğü birkaç kez inceledik. Höyük, 200 m x 150 m boyutlarında ve ova yüzeyinden de 5 m kadar yüksekliktedir. Daha kapsamlı olarak sürdürdüğümüz 1993 ve 1994 yılı arazi çalışmalarımızda höyüğün güneydoğu eteklerinden Son Kalkolitik Çağ yerleşmesine ait bir parça (Lev. I, 1 : Res. 2, birinci sırada, soldaki ilk parça) bulduk. Hafif dışa dönük dudaklı, kahverengimsi gri açkılı olan bu keramiğin, bölge dışında en yakın benzerini *Beycesultan* XXIII. tabakada gördük.¹¹ Ayrıca, burada İT₁ yerleşmesine ait keramikler de (Lev. I, 2-8; Res. 2, birinci ve ikinci sıra) bulduk. İyi bir teknik ve işçilik gösteren bu parçalar, bölgedeki *Belen*, *Fuğla*,¹² *Uğuriu*, *İnönü*,¹³ *Çalca*, *Çayarası*¹⁴ gibi höyüklerden tanıdığımız buluntularla büyük bir benzerlik gösterirler. Yine bu keramiklerin Göller Bölgesi dışında, *Beycesultan*'ın XIX - XVIII. tabakalarında, analogilerini görmekteyiz.¹⁵

Biz araştırmalarımız sırasında J. Mellaart'ın işaret ettiği İT₂ yerleşmesine ait keramik bulamadık. Ancak, İT₃ yerleşmesine ait yayvan bir kâse ya da tabağa ait olabilecek tek bir parça (Lev. I, 12) ele geçirdik. Kahverengimsi kırmızı astarlı olan bu keramik *Beycesultan* XII. tabaka ve özellikle de IX. tabakada analogi bulmaktadır.¹⁶

10 Levick 1958 : 77-78; Levick 1967/a; Levick 1967/b : 29-35; Levick 1968 : 859-871.

11 Lloyd-Mellaart 1962 : 98 vd. Lev. 11, nr. 14.

12 Mellaart 1954 : 192 nr. 35.

13 Özsait 1990 : 98 vdd. Lev. 89 c, Res. 6 : Lev. 84 d, Res. 8.

14 Özsait 1994 : 484 vd. Res. 2 ve 6.

15 Lloyd-Mellaart 1962 : 118-121, Lev. 14 nr. 10-12, 21, 24. Lev. 15 nr. 6, 10.

16 Lloyd-Mellaart 1962 : 202, Lev. 47 nr. 1, 22, özellikle 212, Lev. 52 nr. 1, 2.

Şeref Höyük 1993 ve 1994 yılı araştırmalarımızın önemli buluntu topluluklarından biri de Orta Tunç Çağı keramikleridir. M. Ö. 1900/1800 - 1450 yılları arasına tarihlenen Orta Tunç Çağı yerleşmesi, Göller Bölgesi'nin güneybatısı için son derece önemlidir. Zira, İlk Tunç Çağı¹⁷'de çok yoğun yerleşmeye sahne olan bu kesimde, Orta Tunç Çağı'nda yerleşmelerin sayısı fazla değildir.¹⁷ Bunların sayılarının artması, Hitit-Arzawa sorununun çözümünde yardımcı olabileceği düşüncesindeyiz. *Şeref Höyük*'te ele geçen bu çağ keramiklerinin¹⁸ iç ve dış yüzeyleri deve tüyü ya da kırmızı-kahverengi astarlı, ağız kenarları genellikle yassı «bead rim»lidir. Bunlar çok iyi pişmiş, parlak açkılı ve çark yapımıdır. Genellikle küçük, omurgalı olan bu kaplara (Lev. I, 9-11; IV, 3; Res. 2 alt sıra) *Beycesultan*'ın V. tabakası¹⁹ buluntuları ile Suğla Gölü doğusunda yer alan *Ortakaraviran Höyük II*'nin buluntuları analoji olarak verilebilir.

Eğer araştırma eksikliğinden kaynaklanmıyorsa, Orta Tunç Çağ'dan sonra höyükte bir kültür boşluğunun olduğunu, yerleşmenin terk edildiğini söyleyebiliriz. Bu kültür boşluğunun İlk Demir Çağı'nın sonlarına kadar devam ettiği anlaşılmaktadır.

Phryglerin Anadolu'ya gelişleri ve Hitit Devleti'nin tarihe karışması sonrasında kaynakların yaklaşık 400 yıl susması İlk Demir Çağı'nın çok önemli bir diliminin karanlıklarla dolu olmasına neden olmuştur. Phrygler, Anadolu'da ancak M. Ö. 8. yüzyılda bir devlet olarak ortaya çıkmışlardır. Bölgemizde onlara ait buluntular, Güneybatı Pisidia'da, Yarışlı Gölü'nün doğusunda Büyükkada Tepe'de, Düver'de ve çevresindeki yerleşmelerde ele geçmiştir.²⁰

M. Ö. 696 veya 676 tarihlerinde Phryg Devleti'ni yıkan Lydialılar, Batı Anadolu'da büyük bir devlet kurarlar. Bu devletin

17 Lloyd-Mellaart 1965 : 76 vd. Hrt. nr. 44-47, 49, 60, 70, 85 : Bölgenin doğusu için bkz. Mellaart 1958 : 311-345.

18 Keramiklerin değerlendirilmesinde bize yardımcı olan Doç. Dr. Turan Efe'ye candan teşekkür ederiz.

19 Bizdeki Lev. I, 9 ve 10 buluntuları için, Lloyd-Mellaart 1965 : 84, Lev. I nr. 3-6; Bizdeki Lev. I, 11 buluntusu için Mellaart 1958 : 332, ayr. bkz. Lev. V nr. 69 -Ortakaraviran Höyük II; Lloyd-Mellaart 1965 : 97, Lev. 8, nr. 9.

20 Özsait 1980 : 105 vd.

Mermnadlar Sülâlesi (M. Ö. 687-547) krallarından Alyattes, (Herodotos I, 6) sonra da Kroisos zamanında en geniş sınırlara ulaştığını Herodotos'un (I, 28) aşağıda verilen pasajından öğreniyoruz. «... Halys Irmağı'nın batısındaki ulusların, Kilikia ve Lykia-larının dışında, hepsi boyun eğmiş, Kroisos'un egemenliğini tanımışlardı; bunlar : Lydler, Phrygler, Mysler, Mariandyner, Khlybler, Paphlagonlar, Thraklar, Thyner, Bithynler, Karlar, İonlar, Dorlar, Aioller, Pamphyliyalılar'dı».

Bu kaynağın dışında, Lydia sınırlarının Pamphylia'ya kadar uzandığını gösteren büyük arkeolojik kanıtlar ele geçmemiştir.²¹ Göller Bölgesi'nde de durum bundan farklı değildir.²² J. Mellaart Güney Anadolu'da, 1951-1952 yıllarında, yaptığı araştırmalarda²³ Göller Bölgesi'nin batısındaki *Güney, Manclarlı, Gençali, Pınarbaşı II, Ferezli, Fuğla, Çaykenarı II* yerleşmelerinde Demir Çağı buluntuları tespit etmiştir. Biz de *Şeref Höyük* ve çevresindeki araştırmalarımızda, İlk Demir Çağı sonlarından, Son Demir Çağı bitimine kadar olan süre içinde, çok az kesinti gösteren kültür verileri elde ettik.

Şeref Höyük'te yarım ve tam, iç içe çizilmiş daire kümeli Geometrik keramikler, dalgalı karalamalar, zik zaklar, dikey konumdaki nokta ve paralel şerit bezemeli keramik parçaları ile Orta Anadolu boyalı keramiğine benzer keramik parçaları bulduk, Bkz. Lev. I 13 - 22; Lev. II 1 - 5; Res. 3 - 5. Bu buluntuların ışığı altında *Şeref Höyüğü*n M. Ö. 8. yüzyıldan itibaren yeniden yerleşmeye sahne olduğunu söyleyebiliriz.

Şeref Höyük'te Lydia keramikleri de bulduk (Lev. VI, Res. 3, A, B C, D; Lev. IV, 4). Göller Bölgesi'nin güneybatısında, Dikmen Gediği vasıtasıyla Kuzeybatı Pisidia'ya, Yenice Boğazı ile Pamphylia'ya, Hangediği ya da Kargalık Boğazı ile Lykia'ya açılan geçitlere en kestirmeden bağlanan yolların üzerinde yer alan *Şeref Höyük*'teki Lydia keramikleri (Lydion ve mermer görünümlü); bizi burada Lydia egemenliği, Lydia kültürel etkisiyle yapıldığı ya da onların ticari yollardan geldiği gibi varsayımlara iter. Bu-

21 V. Sevin, *Belleten* XL/158, 1976, s. 185-193.

22 Özsaıt 1980 : 106.

23 Mellaart 1955 : 115-136, Lev. I-9.

ranın bir ticaret merkezi olduğunu düşünürsek, şu andaki bilgilerimizin ışığı altında, üçüncü görüş destek sağlayacaktır. Yine de kesin bir şey söylemek çok zor, ancak Komama'da yapılacak sistematik kazılar soruna ışık tutacaktır.

Yine yüzey buluntularımızın yardımıyla,²⁴ *Şeref Höyük*'teki yaşantının, çok az kesintiyle, M. Ö. 5. yüzyılda ve yoğun olarak da Hellenistik Çağdan Roma Çağı'nın sonuna kadar devam ettiğini anlamaktayız, Bkz. Lev. II 6--22; Lev. III 1-36; Lev. IV 1-3, 5 - 11, Lev. VII, Res. 4; Lev. VIII, Res. 5.

Yerleşme ile ilgili bilgilerimiz, kaynakların yetersizliği ve yazıtların da azlığı nedeniyle oldukça sınırlıdır.

Güneybatı Pisidia'da, Milyas arazisi²⁵ içinde olan Komama'nın adının Anadolu kökenli olduğu üzerinde görüşler yaygındır.²⁶ Bununla birlikte Komama'nın adı, antik kaynaklarda net bir biçimde görülmez. Strabon'un (XII 570) Artemidoros'dan nakettiği Pisidia şehirleri arasında da Komama'nın adı geçmez. Plinius'da (N. H. V 147) görülen Comenses'le (Comamenses) Komama halkının aynı olduğu üzerinde görüşler vardır.²⁷

Keramik buluntularına göre, M. Ö. I. Binyılının ilk çeyreğinden beri yerleşme yeri olarak kullanıldığını gördüğümüz Komama'da, Geç Hellenistik'te daha da yoğun bir yerleşim vardır. Bu dönemde, Komama'nın sikke bastığını biliyoruz.²⁸ M. Ö. 1 yüzyıla tarihlenen bu sikkeler, Roma Kolonisi olmadan önce de, Komama'nın, Pisidia'nın Adada, Prostanna, Parlais, Kremna, Timbrida, Anabura gibi önemli ve bağımsız şehirleri arasında olduğuna işaret ederler.

24 Bu keramiklerin değerlendirilmesinde bize yardımcı olan Prof. Dr. Levent Zoroğlu'na candan teşekkür ederiz.

25 Herodotos I, 173; Strabon XIII 631; Ptolemaios V, 5.5; Magie 1950 : 761 vd.; Jones 1971 : 142 vd; Özsait 1980 : 55 vd; A. S. Hall, *AS XXXVI*, 1986, s. 137-154.

26 Levick 1968 : 859.

27 Ruge, *RE XI/1*, 1921, S. 1126; Magie 1950 : 462 vd. nt. 38 : Jones 1971 : 134; Koloni ile ilgili sorunlar, ayrıntılı bilgi ve kültler için bkz. Levick 1967/a : 145-148; Levick 1968 : 859-871.

28 Head, *HN 707*; F. Imhoof-Blumer, *KM II*, 378 vd. nr. 1 vdd; H. Von Aulock 1977 : 34; Levick 1967/a : 20, 100; Levick 1967/b : 29-35; Levick 1968 : 859.

Güneybatı Küçük Asya'da, yolların kavşak noktası üzerinde yer alan Komama, belki de bu özelliği nedeniyle Augustus tarafından Pisidia'da kurulan beş koloniden biri olmuştur.

Koloninin kuruluşu ve kuruluş tarihi ile ilgili pek çok tartışma yapılmıştır. Kuzey Pisidia'da inşa edilmiş olan *Via Sebaste*'den ayrılan ve Komama'ya giden bir tali yolun M. Ö. 6'da yapıldığını biliyoruz (*CIL* III, 6974). Biz, tartışmalara girmeden, genel olarak kabul edilen görüşe uygun olarak, Antiokheia'nın (*Colonia Caesarea*) dışında, Komama gibi, diğer Pisidia kolonilerinin de kuruluşu için M. Ö. 6 yılını «*terminus ante quem*» olarak kabul ediyoruz.²⁹

Augustus'un emirleri doğrultusunda koloni olarak düzenlenen yerleşme, *Colonia Iulia Augusta (Prima Fida) Comama* adını aldı. Ayrıca, yerleşmenin de içinde bulunduğu Güney Pisidia, vassal kral Amyntas'ın M. Ö. 25'de öldürülmesi üzerine kurulan Provincia Galatia'ya bağlandı.

Komama'nın koloni oluşundan ancak 140 yıl kadar sonra, Antoninus Pius (M. S. 138-161) zamanında koloni sikkeleri görülür. İmparatorluk emisyonları Iulia Domna ve Decius Traianus (M. S. 249-251) zamanına kadar devam eder.³⁰

Antik kaynakların suskunluğuna karşın, Komama ile ilgili yazıtlarda daha şanslıyız. Sayıları fazla olmamakla birlikte, bu yazıtlardan genellikle idareciler, adaklar ve kültlerle ilgili olarak sınırlı bilgi elde edilmiştir.

Koloni Comama'nın toprakları olarak düşünülen alanda son yıllarda daha yoğun olarak sürdürdüğümüz yüzey araştırmaları sırasında, bir kısmına aşağıda işaret edeceğimiz, önemli sonuçlar elde ettik.

29 Tartışma ve görüşler için bkz. W. M. Ramsay, *AS W. H. Buckler*, s. 216; Jones 1971 : 142; Bean 1960 : 53; Levick 1967/a : 38-41, 95 vd, 145-148; Levick 1968 : 860; Özsaıt 1985 : 136 vd.

30 Tipler ve genel bilgi için bkz. F. Imhoof-Blumer *KM* II, 380 nr. 13; Head, *HN* 707; G. F. Hill, *BMC Pisidia* C vd. s. 212; Levick 1967/a : 20, 146 vd; Aulock, *JbNum* 20, 1970, s. 151-159; Aulock 1977 : 34. Aulock 1979 : 99 nr. 763 vd.

Göller Bölgesi'ndeki 1995 yılı araştırmalarımızda, Ürkütlü'nün 18 km kuzeydoğusunda, Yazıpınar (Kestel) Köyü'nde Komama'nın adını okuduğumuz dört satırlık grekçe bir yazıt bulduk. Dibek yapmak için mezarlıktan köy meydanına taşınan mermer sunak taşı ikiye ayrılmış olup alt kısmı kırıktır. «Komamalıların tanrı ve bakire tanrıçalarına» yapılan bir sunuya işaret eden bu yazılı taşın mevcut yüksekliği 63 cm, eni 61.5 cm, harf yüksekliği 3.7 cm'dir, Bkz. Lev. VIII, Res. 6.

	ΘΕΟΙΣΣΕΒΑΣ		Θεοῖς σεβασ -
	ΤΟΙΣΚΑΙΑΓΝΑΙΣ		τοῖς καὶ ἀγναῖς
	ΚΟΜΑΜΕΩΝΟΚΤΑ		Κομαμέων Ὀκτα -
4	ΟΥΙΑΠΡΕΙΜΑΕΞΕ	4	ουία Πρεῖμα, ἐξε -
	-----		[λευθέρα - - -

«Köle azadlısı Octovia Prima, Komama'luların Ulu Tanrılarına ve Bakire Tanrıçalarına (bu adayı sundu)»³¹

M. S. 2. yüzyıl sonları ve 3. yüzyıl başlarına tarihleyebileceğimiz yazıt her ne kadar in situ değilse de, onun Kestel'de bulunmuş olması bize çok önemlidir. Bu adak yazıtı, Comama koloni arazisinin kuzeyde Kestel Gölü'nün batısına kadar uzandığına bir kanıt sayılmalıdır. Nitekim, bölgede araştırmalar yapan Bean ve Levick (1968 : 864) Ürkütlü ile Kestel arasında hiç bir antik kentin bilinmediğini, bu nedenle Koloni Comama'nın topraklarının kuzeyde Kestel Gölü kesimine kadar uzandığını düşünmüşlerdi.

G. E. Bean Keçili Köyü mezarlığında mimari parçalar, bezemeli ve insan figürlü mezar taşları görmüştür. Fakat buradaki yerleşmenin tam olarak yerini vermemiştir³². Biz burada yaptığımız araştırmalarda Keçili Köyü'nün 300 m kuzeybatısında bir Roma yerleşmesine tanıklık eden keramikler bulduk. Ayrıca, Keçili Köyü'nün 2 km kadar kuzeybatısında, Yanıktaş mevkiinde, adak nişleriyle birlikte, Pisidia Bölgesi'nde çok yaygın olan «Örtülü

31 Yazıtın değerlendirme çalışmalarında bize yardımcı olan Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'na candan teşekkür ederiz.

32 Bean 1960 : 50.

Tanrıça ile DioscURLarı» ve «Atlı Tanrı»yı gösteren 16 kaya kabartmasını bularak inceledik. Atlı Tanrılardan Kakasbos ve Men'i tespit edebildik.³³ Yalnızca iki örnek için bkz. Lev. IX, Res. 7 ve 8.

Yüreğil Köyü'nde ise Bean, epigrafik yönden ilk kez Kretopolis kentinin adını veren bir yazıt bulmuştur.³⁴ 1986 yılında Yüreğil ve çevresinde yaptığımız araştırmalarda, Bean tarafından işaret edilen antik fragmaları görmüş ve Yüreğil'in Bükdüz Mahallesi'nin kuzeybatısındaki *Akpınar* mevkiinde bir Roma Çağı yerleşmesi de tespit etmiştik. Şimdi Kestel yazıtının ışığı altında bu işaret ettiğimiz yerleşmelerin Koloni Comama'nın toprakları içindeki küçük kasabalar olduğunu biliyoruz.³⁵

Burada, *Şeref Höyük - Colonia Iulia Augusta* (Prima Fida) Comama'dan, son araştırmaların da yardımıyla bir kesit vermeye çalıştık. Görüldüğü gibi, Komama'nın kültür tarihinde önemli boşluklar vardır. Bunlardan hiç değilse bir kısmının, burada yapılacak sistematik kazılarla kapanabileceği inancındayız.

33 Ölçülerini alıp, resimlerini çektiğimiz kaya kabartmalarını ayrıntılı olarak Prof. Dr. Halet Çambel Armağanı içinde yayına hazırladık. Bu kabartmalar 1995 yılında Burdur Müzesi yetkililerince tescil edilmiştir.

34 Bean 1960 : 50-53.

35 S. Mitchell (*AS XLIV*, 1994, s. 129-136) bilinen tarihi olayları da sıralayarak, Bean tarafından bulunan yazıt ve kalıntılara dayanarak Kretopolis kentini Yüreğil'e lokalize etmektedir. Biz ise Diodoros'da (XVIII 29-44) M. Ö. 319 yılındaki Alketas olayında; Polybios'da (V 72) ise M. Ö. 218 yılında Selge-Pednelissos savaşı sırasında adı geçen, henüz hiç bir sikkesi bilinmeyen Kretopolis kentini, kaynaklarda geçiş durumuna göre, her yönü ile hakim bir konumu bulunan İncirdere yakınındaki Sivritepe'ye lokalize etmiştik (Özsait 1985 : 114 vd.).

K A T A L O G

Levha I

1. Hafif dışa dönük dudaklı kâse parçası : Son Kalkolitik. Kahverengimsi gri ince hamur, taşcık katkı, iyi pişmiş; iç ve dış yüzeyi kahverengimsi gri açık, el yapımı.
2. Yayvan kâse parçası : Kahverengi ve gri özlü hamur, bitki, kireç, taşcık katkı, orta pişkinlikte; iç ve dış yüzeyi kırmızı astarlı, açık, el yapımı.
3. Yayvan kâse parçası : kahverengi ve siyah özlü kaba hamur, bitki, taşcık, kireç katkı, orta pişkinlikte; iç ve dış yüzeyi kırmızı astarlı, açık, el yapımı.
4. Dışa dönük dudaklı kâse parçası : Kahverengi ve siyah özlü kaba hamur, bitki, taşcık katkı, orta pişkinlikte; iç ve dış yüzeyi kahverengi astarlı, açık, el yapımı.
5. Yayvan kâse parçası : Kahverengi hamur, taşcık katkı, iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzeyi kahverengi astarlı, açık, el yapımı.
6. Ağız kısmı dışa açılan derin kâse parçası : Kahverengi hamur, taşcık katkı, orta pişkinlikte; iç yüzeyi kırmızı astarlı, isli; dış yüzeyi sarımsı kahverengi astarlı, açık, el yapımı.
7. Ağız kısmı dışa açılan derin kâse parçası : Grimsi kahverengi ve siyah özlü hamur, ince taşcık katkı, orta pişkinlikte; iç ve dış yüzeyi açık kırmızı astarlı, açık, el yapımı.
8. İçe dönük ağızlı kâse parçası : Grimsi kahverengi ince hamur, ince taşcık katkı, iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzeyi kahverengi astarlı, açık, el yapımı.
9. Bead rim'li omurgalı kâse ağız parçası, içe dönük : Pembemsi ince hamur, ince taşcık katkı, iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzeyi kızıl kahverengi astarlı, açık.

10. Bead rim'li, içe dönük dudaklı kâse parçası : Kahverengi ince hamur, çok iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzeyi kahverengimsi deve tüyü astarlı, iyi açkılı.
11. Küçük fincan ağız ve gövde parçası : Deve tüyü hamur, iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzeyi kahverengimsi kırmızı astarlı, açkılı.
12. Yayvan kâse ağız parçası : Koyu deve tüyü hamur, ince taşcık katkı, iyi pişmiş; iç ve dış yüzeyi kahverengimsi kırmızı astarlı, iyi açkılı, çark yapımı.
Demir Çağı Keramikleri Lev. I, 13-22.
13. Kapak parçası ? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey kaba, dış yüzey perdahlı deve tüyü astar üzerinde siyah renkli konsantrik daireler.
14. Amphora parçası : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey kaba, dış yüzey açık krem astar üzerine fırça ile çekilmiş kahverengi şeritler.
15. Kapak parçası? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey perdahlı deve tüyü astar üzerine siyah renkli konsantrik daireler.
16. Amphora parçası ? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey siyah renkli konsantrik daireler.
17. Amphora parçası ? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey perdahlı açık kahverengi astar üzerine, fırça ile, koyu kahverengi boyalı şeritler çekilmiş.
18. Oinokhoe ? parçası : Açık deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey pembemsi kahverengi boya üzerine, fırça ile, koyu kahverengi çekilmiş iki yatay şerit altında konsantrik yarım daireler.
19. Kapak parçası ? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey perdahlı deve tüyü astar üzerine fırça ile çekilmiş siyah şeritler.
20. Yayvan tabak parçası ? : Deve tüyü mineral katkı hamur; iç yüzey açık kahverengi astar üzerine, fırça ile çe-

kılmış koyu kahverengi boyalı konsantrik daireler-şeritler, dış yüzey açık kahverengi astar üzerine siyah renk boya ile çekilmiş band biçiminde konsantrik şeritler.

21. Kap parçası : Devetüyü mineral katkılı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey kırmızı renk astar üzerine, fırça ile çekilmiş dalgalı hatlar.
22. Kap parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç yüzey perdahlı deve tüyü astar üzerine merdiven şeritli, dış yüzeyde, krem astar üzerinde kahverengi paralel çizgiler.

Levha II

Demir Çağı Keramikleri Lev. II, 1 - 22

1. Kâse parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç ve dış yüzeyi açık kahverengi astarlı.
2. Kâse parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç ve dış yüzeyi açık kahverengi astarlı, dış yüzeyde, ağız kenarında geniş; gövde üzerinde ince, koyu kahverengi şeritler.
3. Yayvan tabak parçası : Koyu deve tüyü rekn hamur; iç ve dış yüzeyde açık kahverengi boya üzerinde, koyu kahverengi şeritler. İç yüzeyde, şeritler arasında linear motif.
4. Dinos ? parçası : Deve tüyü renkli, mineral katkılı hamur; iç-dış yüzey deve tüyü renk astarlı. Ağız kenarında kırmızı band boyalı (dökülmüş), boyun ve omuzda koyu kırmızı renkte iki geniş band arasında siyah renkli şeritler.
5. Kâse parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç-dış yüzey deve tüyü astarlı. Ağız kenarında ve dış yüzeyde koyu kahverengi şeritler.
6. Kylix parçası : Deve tüyü renkli, mineral katkılı hamur; krem astar üzerinde kırmızı boya.
7. Kap ağız parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç-dış kirli beyaz astarlı, ağız kenarında, kahverengimsi siyah boya şerit.

8. Kylix parçası : Deve tüyü renkli, mineral katkılı hamur; iç-dış yüzey krem astar üzerinde kırmızı boya.
9. Kylix parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç-dış krem astar üzerine kırmızı boya.
10. Kylix dip parçası : Pembemsi beyaz astar üzerine kahverengimsi kırmızı boya.
11. Kap parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey krem astar üzerine kahverengi boya.
12. Kap parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç yüzey astarsız, açık deve tüyü astar üzerine kahverengi boya.
13. Kap ağız parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; krem astar üzerine kırmızı boya.
14. Kylix dip parçası : Deve tüyü mineral katkılı hamur; iç yüzey krem astar üzerine kahverengi firnis, dış yüzey kirli beyaz astar üzerine siyahımsı kahverengi firnis.
15. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış kırmızı boya, ağız kenarında kahverengi şerit.
16. Kap parçası ? : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzeyi açık kırmızı renk boya.
17. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey deve tüyü astar üzerine kırmızı boya.
18. Kylix parçası : Krem hamur; iç-dış kırmızı boya üzerinde ağız kenarında kahverengi şerit.
19. İçe dönük ağızlı kâse parçası : Deve tüyü ince hamur; iç-dış açık kahverengi boya.
20. İçe dönük ağızlı kap parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış açık kahverengi boya.
21. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış deve tüyü astar üzerine kızıl kahve renk boya.
22. Kâse ağız parçası : Deve tüyü mika, mineral katkılı hamur; iç-dış yüzey koyu kahverengi boyalı. İçte ve dışta boya üzerine grimsi kirli beyaz, ağız kenarında siyahımsı kahverengi şerit.

Levha III

Demir Çağı Keramikleri Lev. III, 1 - 36.

1. Dışa dönük kap ağız parçası : Gri renk hamur; iç ve dış yüzeyi parlak siyahımsı kahverengi boya.
2. Dışa dönük kap ağız parçası : Açık deve tüyü renk hamur; iç-dış yüzey kırmızı boya.
3. Dışa dönük kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzeyi kahverengi boyalı.
4. Dışa dönük ağız kenarlı kâse parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış kızıl kahverengi boyalı.
5. Dışa dönük ağız kenarlı kâse parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış deve tüyü astar üzerine kırmızı boya.
6. Kap parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış parlak kızıl kahverengi boya.
7. Kâse ağız parçası : Kirli beyaz hamur; iç-dış kirli beyaz astar üzerine gri boya.
8. Kâse parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış kahverengi boya.
9. Kâse parçası : Krem hamur; iç-dış krem astar üzerine kahverengi boya.
10. Derin tabak parçası : Pembemsi kahverengi hamur; Pembemsi kahverengi astar üzerine, ağız kenarı ve iç kesiminde kırmızı band.
11. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur üzerine kırmızı boya.
12. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur üzerine kırmızı boya.
13. İçe dönük dudaklı kap ağız parçası : Deve tüyü hamur üzerine kırmızı boya.
14. Dik boyunlu çömlek parçası : Pembemsi kahverengi hamur; iç krem astar, dış krem astar üzerinde boyunda ve omuzda fırça darbesiyle yapılmış turuncu-kahverengi boya bezemeler. Ağız kenarının içinde ve dışında kırmızı boya band.

15. Dışa dönük dudaklı kap parçası : Deve tüyü hamur, iç-dış kahverengi boyalı.
16. Kap ağız parçası : Gri hamurlu, iç-dış yüzey gri renkli.
17. Dışa dönük dudaklı kap parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey açık kahverengi boyalı.
18. Kap parçası : Deve tüyü hamur, kahverengi boya.
19. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur : içte kahverengi boya, dışta yivler üzerine koyu kahverengi-deve tüyü boyalı.
20. Kap gövde parçası : Pembemsi deve tüyü hamur; iç yüzey kızıl kahve boyalı, dış yüzey deve tüyü kahverengi şerit, kabartma palmet bezeme.
21. Dışa dönük dudaklı kap parçası : Deve tüyü hamur; dışta açık kahverengi boya üzerine siyahımsı-kahverengi sık şeritler.
22. Kap gövde parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey parlak kahverengi boya. Dışta, yiv içinde ve dışında koyu kahverengi şeritler ve kabartma bezeme.
23. Küçük kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç ve dış yüzey parlak kırmızı boyalı, sigilata.
24. Küçük kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey parlak kırmızı boyalı, sigilata.
25. Kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey parlak parlak kırmızı renkte boyalı.
26. Dışa dönük dudaklı kap parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey parlak kırmızı boyalı.
27. Küçük kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey deve tüyü astar üzerinde kahverengi boyalı.
28. Küçük kap ağız parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey parlak koyu kırmızı boyalı, sigilata.
29. Kap parçası : Deve tüyü hamur; iç-dış yüzey kahverengi boyalı. Dışta baskı bezek.

30. Kap gövde parçası : İç-dış yüzey kırmızı boyalı, yiv bezemeli sigilata.
31. Dışa dönük dudaklı kap parçası : İç-dış yüzeyi turuncu-kırmızı, sigilata.
32. Kap ağız parçası : İç-dış yüzeyi kahverengi, sigilata.
33. Kap ağız parçası : İç-dış turuncu-kırmızı renkte, sigilata.
34. Kap ağız parçası : İç-dış yüzey kırmızı renkte, sigilata.
35. Kap gövde parçası : İç-dış yüzey kahverengi boyalı, dışta çentik şerit bezeme.
36. Kap ağız parçası : İç-dış yüzey parlak kırmızı boyalı, sigilata.

Levha IV

Demir Çağı Keramikleri Lev. IV, 1-2, 4-11.

1. Kaide parçası. İçbükey : Açık sarı hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey kirli beyaz astarlı.
2. Halka kaide parçası, altı hafif tümsek : Kiremit rengi hamur; iç ve dış yüzeyi siyah firnis.
3. Halka kaide, içbükey : Orta Tunç Çağı. Deve tüyü hamur, bitki, ince taşçık katkılı, iyi fırınlanmış; iç yüzey astarsız, dış yüzeyi kırmızı renk astarlı.
4. Halka kaide parçası : Kahverengimsi kırmızı hamur, ince taşçık katkılı, çok iyi fırınlanmış; iç ve dış yüzey deve tüyü renginde, gövdede kahverengi-siyah firnisli yatay şeritler.
5. Yüksek halka kaide parçası : Deve tüyü hamur; iç yüzey astarsız, dış yüzey krem astarlı.
6. Düz, halka kaide parçası : Deve tüyü hamurlu, iç yüzey astarsız, dış yüzey deve tüyü renginde ve yuvarlak gövdeye doğru, kahverengi boya bezekli.

7. Halka kaide parçası, altı hafif tümsek : Kiremit rengi hamur ince taşçık katkılı; iç yüzey kahverengi-siyah firnisli, dış yüzey kırmızı renk astarlı.
8. Yüksek halka kaide parçası : İnce kiremit rengi hamur; iç ve dış yüzey siyah firnisli.
9. Halka kaide, altı hafif tümsek : İnce kiremit rengi hamur; iç ve dış yüzeyi siyah firnisli. İç yüzeyde, dipte palmet bezek.
10. Yüksek halka kaide parçası : İnce kiremit rengi hamur; iç ve dış yüzeyi parlak pembemsi kahverengi sırlı.
11. Konik ayak parçası : İnce deve tüyü hamur mika, taşçık katkılı; iç yüzeyi deve tüyü, dış yüzeyi krem astarlı.

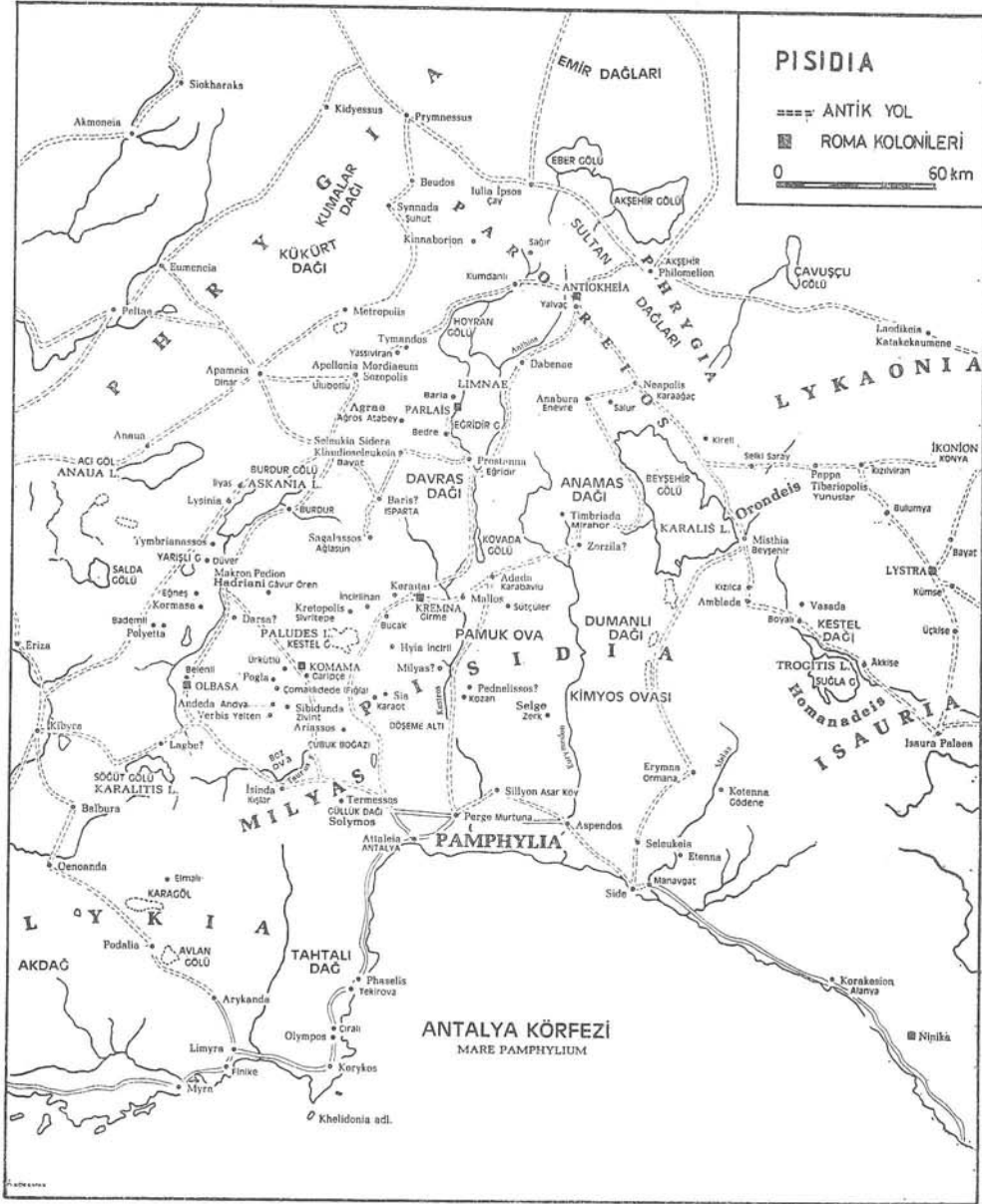
K A Y N A K Ç A

- Von AULOCK, H.,
1977 *Münzen und Städte Pisidiens I*, Tübingen.
- Von AULOCK, H.,
1979 *Münzen und Städte Pisidiens II*, Tübingen.
- BEAN, G. E.,
1960 «Notes and Inscriptions from Pisidia», *AS X*, 43-82.
- JONES, A. H. M.,
1971 *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford.
- LEVICK, B.,
1958 «Two Pisidian Colonial Families», *JRS XLVIII*, 74-78.
- LEVICK, B.,
1967 a *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford.
- LEVICK, B.,
1967 b «Some Coins and Inscriptions of Colonia Comama»
Numismatic Chronicle VII, 29-35.

- LEVİCK, B.,
1968 «Komama», *RE Suppl.* XI, S. 859-871.
- LLOYD, S.-J. MELLAART.,
1962 *Beycesultan I. The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, London.
- LLOYD, S.-J. MELLAART.,
1965 *Beycesultan II. Middle Bronze Age Architecture and Pottery*, London.
- MAGİE, D.,
1950 *Roman Rule in Asia Minor I-II*, Princeton.
- MELLAART, J.,
1954 «Preliminary Report on a Survey of Pre-classical Remains in Southern Turkey», *AS* IV, 175-240.
- MELLAART, J.,
1955 «Iron Age Pottery from Southern Anatolia», *Belleten* XIX/74, 115-136. Lev. 1-9.
- MELLAART, J.,
1958 «Second Millenium Pottery From the Konya Plain and Neighbourhood», *Belleten* XXII/87, 311-345.
- ÖZSAİT, M.,
1980 *İlkçağ Tarihinde Pisidya. Başlangıçtan Büyük İskender Devrinin Sonuna Kadar*, İstanbul.
- ÖZSAİT, M.,
1985 *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidya Tarihi*, İstanbul.
- ÖZSAİT, M.,
1990 «1985 Yılı Burdur-Bucak Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları», *Türk Tarih Kongresi X*, 98 vdd. Lev. 84 c, Res. 6; Lev. 84 d, Res. 8.
- ÖZSAİT, M.,
1994 «1993 Yılı Antalya-Korkuteli Yüzey Araştırmaları», *Araştırma Sonuçları Toplantısı XII*, 484 vd. Res. 2 ve 6.

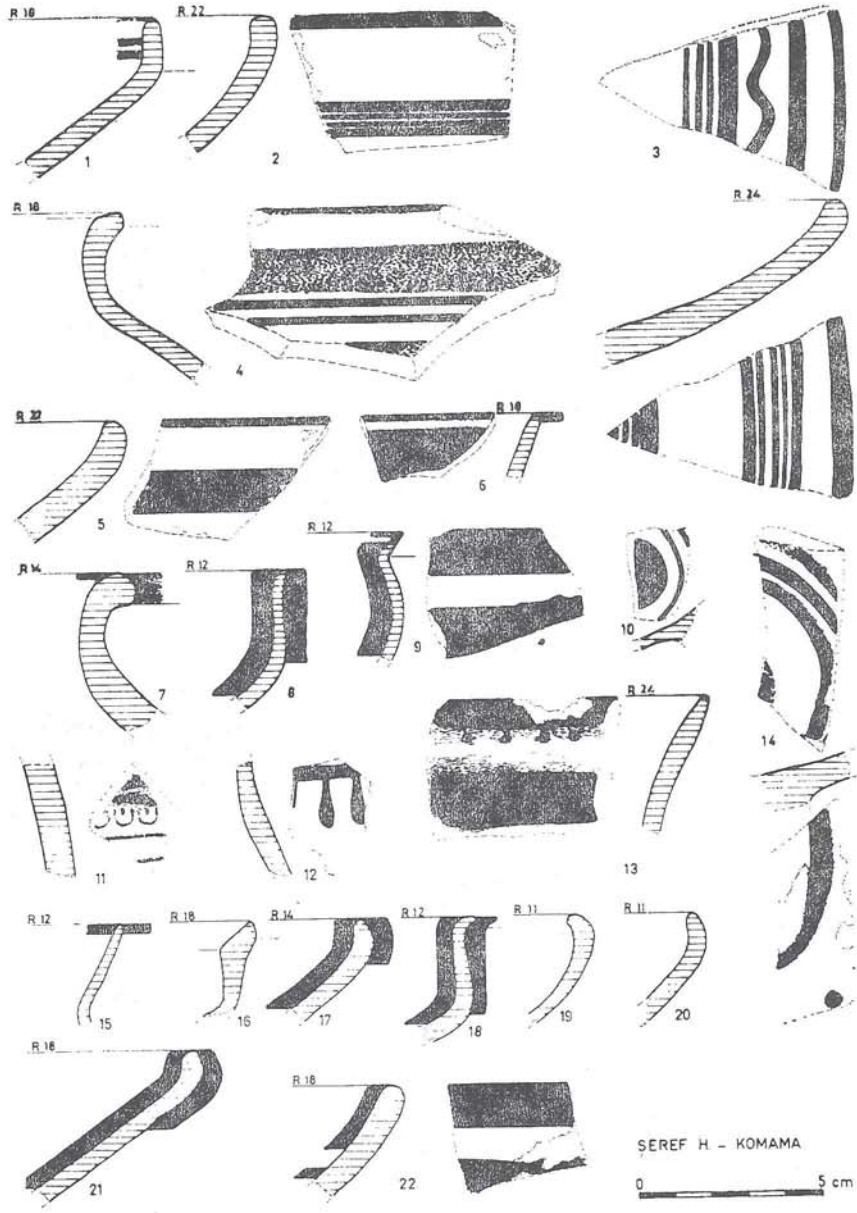

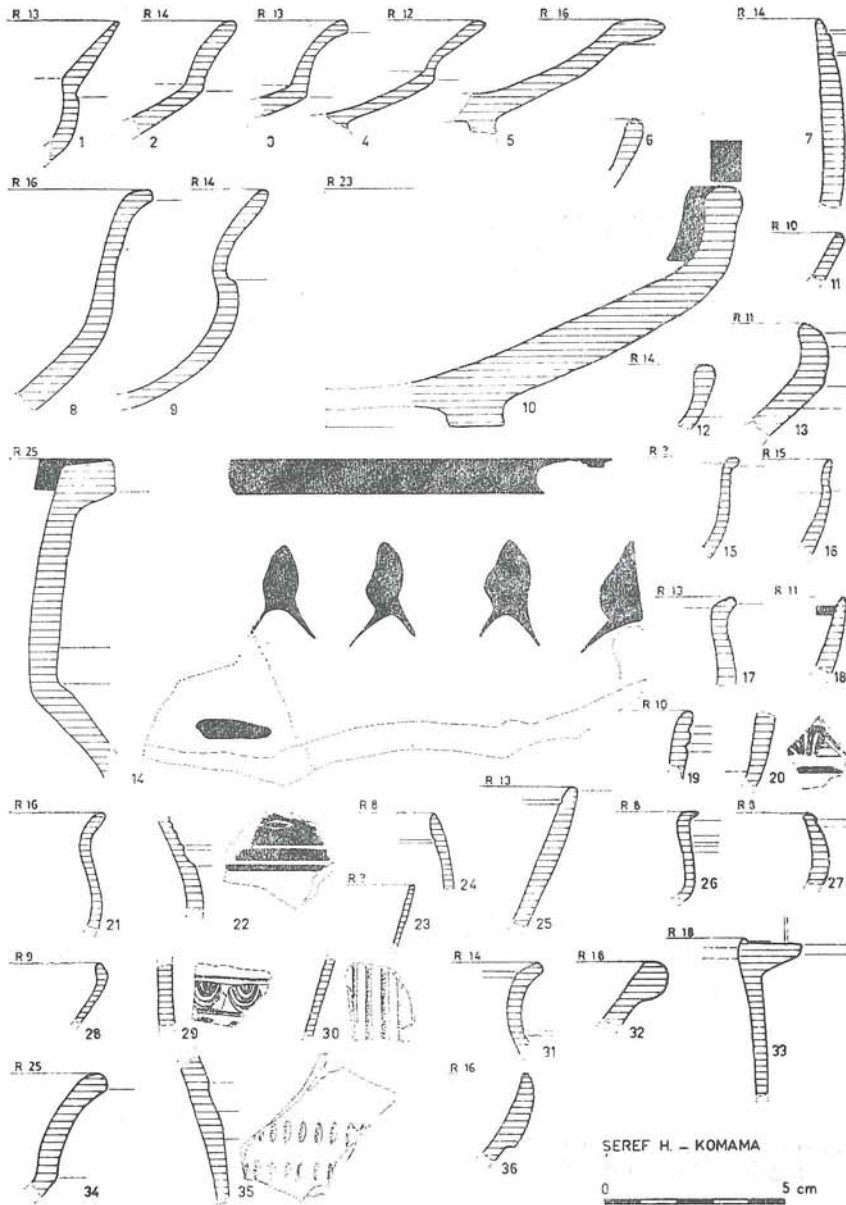
Harita 2 — Hellenistik ve Roma Çağında Pisidia

LEVHA II

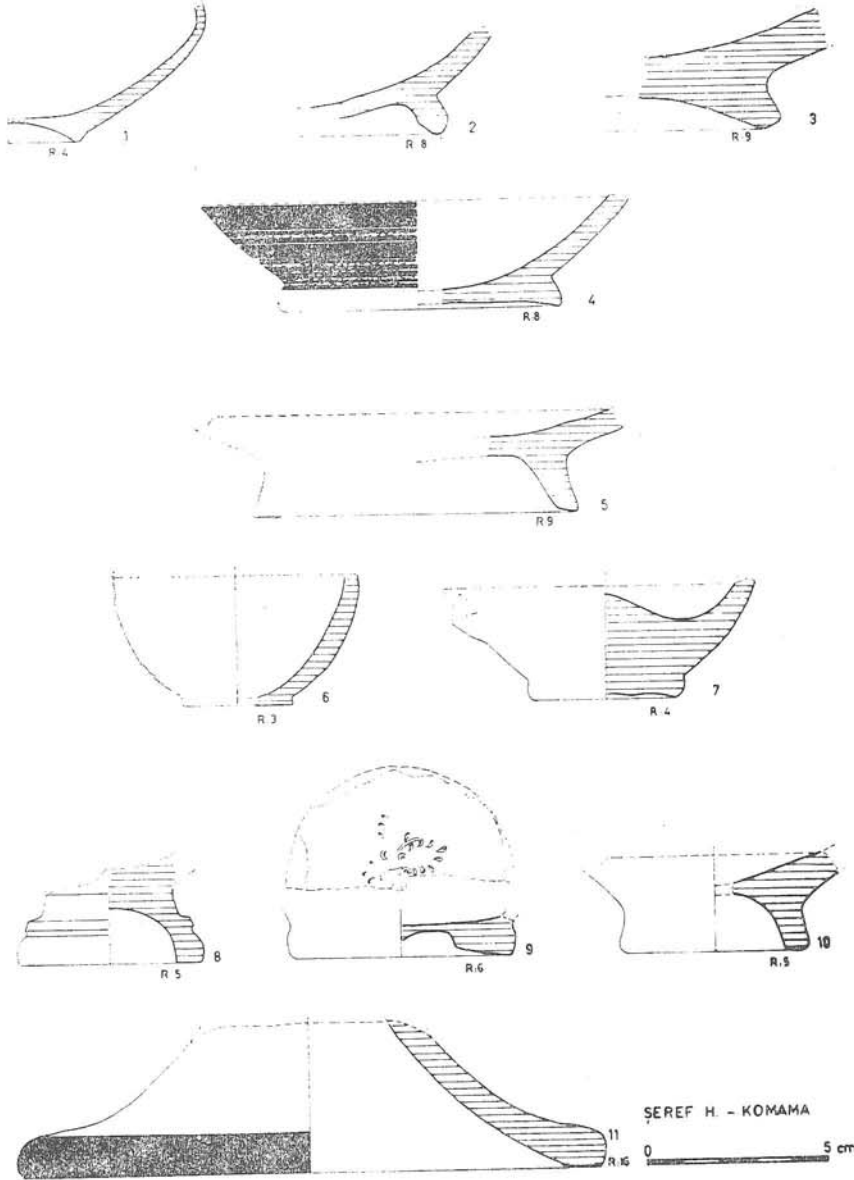

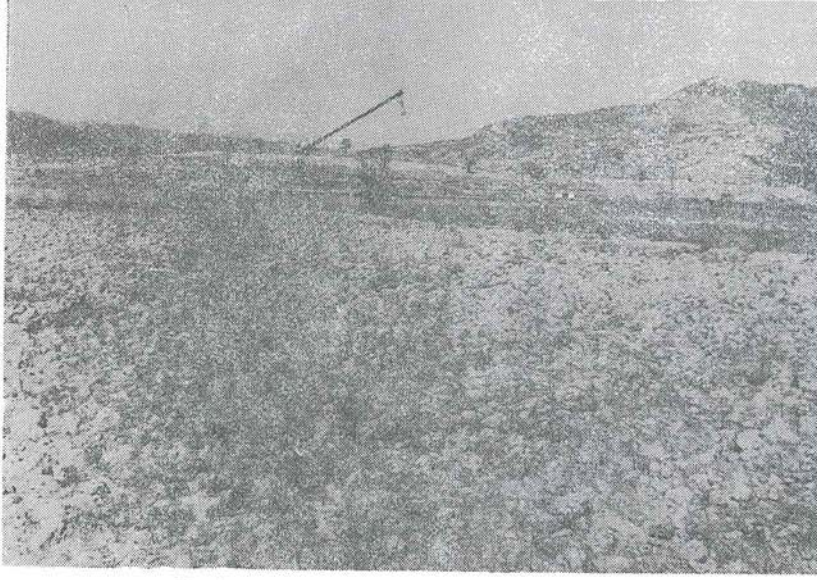
LEVHA III

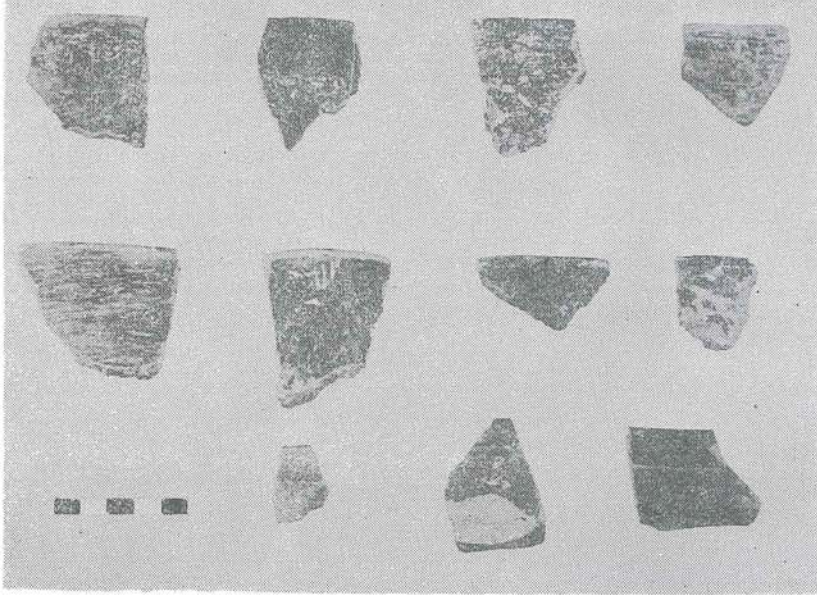

LEVHA IV

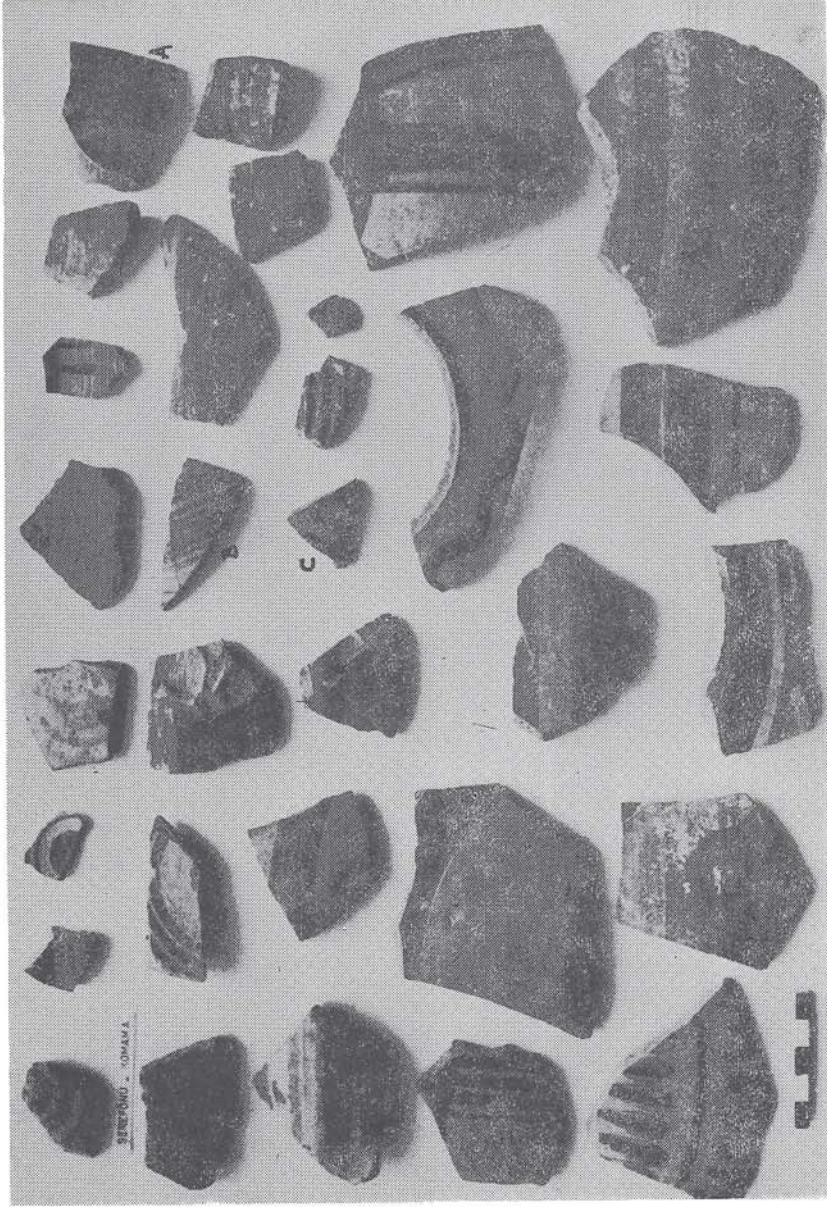

Resim 1 — Şeref Höyük, Güneydoğudar,

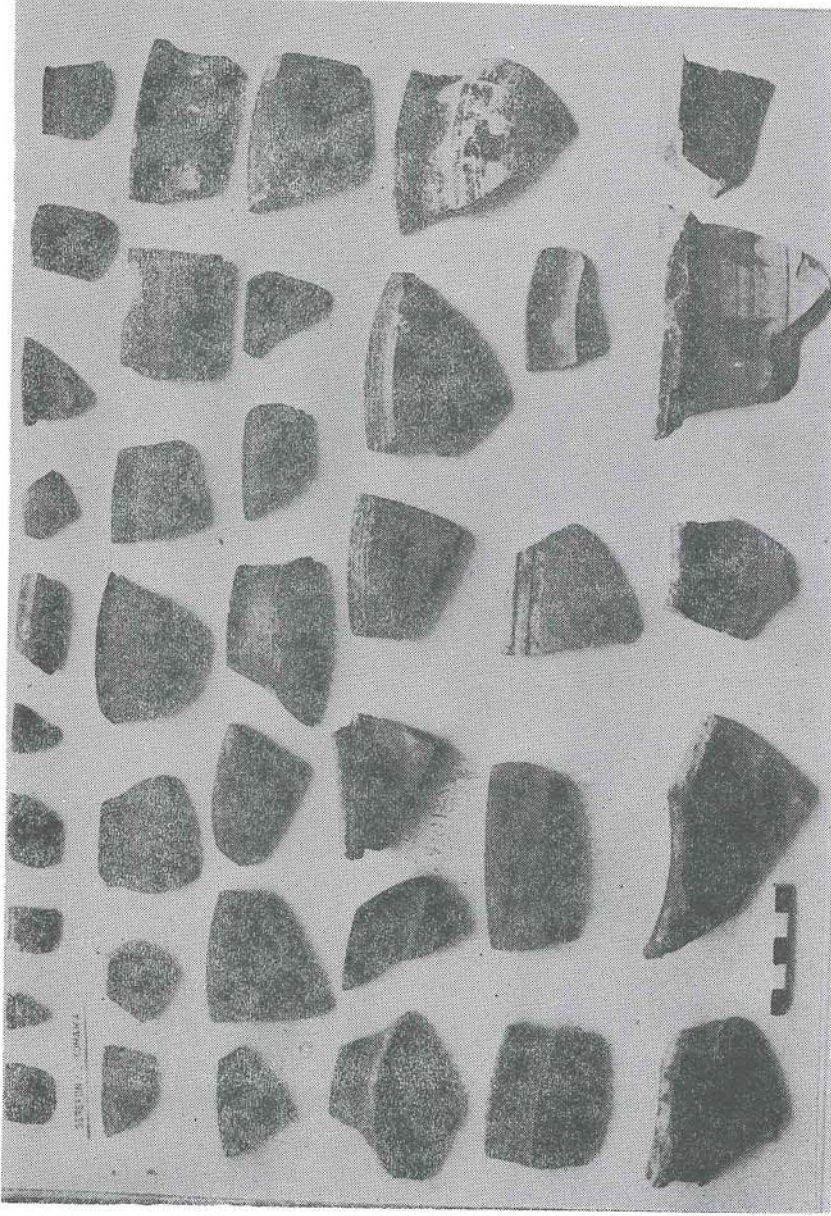

Resim 2 — Şeref Höyük Kalkolitik, İlk ve Orta Tunç Çağ keramiklerinden örnekler.

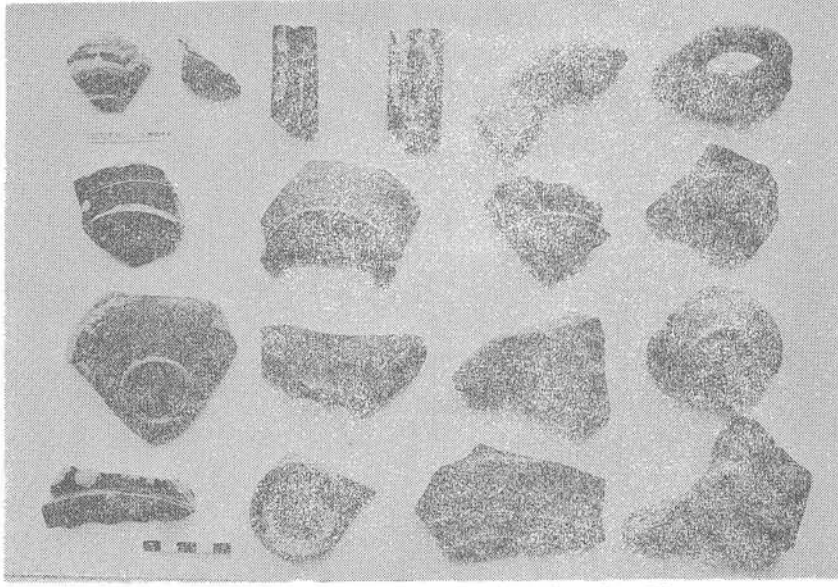

Resim 3 — Komama boyalı keramiklerinden örnekler

Resim 4 — Komama keramiklerinden örnekler.

Resim 5 — Komama keramiklerinden örnekler.

Resim 6 — Komama'nın adını veren Yazıt.

Resim 7 — Dioskurlar - Tanrıça, Men.

Resim 8 — Dioskurlar - Tanrıça, Kakasbos